

INFORMATIVNI LETAK

O IZVRŠAVANJU KAZNE ZATVORA U ZATVORSKOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Zatvorski sustav Republike Hrvatske sastoji se od 26 (dvadesetšest) posebnih ustrojstvenih jedinica Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa, od kojih je 7 (sedam) kaznionica, 14 (četnaest) zatvora, 2 (dva) odgojna zavoda, Centar za dijagnostiku u Zagrebu, Centar za izobrazbu i Središnji ured. Sve ustrojstvene jedinice, osim Središnjeg ureda, nalaze se izvan sastava Ministarstva pravosuđa i raspoređene su po područnim (regionalnim) samoupravnim jedinicama diljem teritorija Republike Hrvatske.

Kazna zatvora izvršava se u kaznionicama, zatvorima i Centru za dijagnostiku u Zagrebu Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa. Poslovi izvršavanja kazne zatvora uređeni su Zakonom o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, broj: 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03-pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13) kojim su definirani su kao poslovi od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku.

Glavna svrha izvršavanja kazne zatvora u Republici Hrvatskoj je osposobljavanje zatvorenika (osoba lišenih slobode) za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, uz čovječno postupanje i poštivanje dostojanstva zatvorenika.

Svaki zatvorenik tijekom izdržavanja kazne zatvora uživa zaštitu temeljnih prava utvrđenih Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim ugovorima i Zakonom o izvršavanju kazne zatvora. Kaznionica, odnosno zatvor poduzima sve kako bi život zatvorenika tijekom izdržavanja kazne zatvora bio što sličniji životu na slobodi. Zatvorenici ne snose troškove izvršavanja kazne zatvora, te ne plaćaju pristojbe na podneske, službene radnje i odluke u svezi primjene Zakona o izvršavanju kazne zatvora, osim ako tim Zakonom nije drugačije propisano.

U **kaznionicama** izvršava se kazna zatvora u trajanju duljem od 6 (šest) mjeseci, a ustrojene su u gradovima: Glini, Lepoglavi, Lipovici-Popovači, Požegi, Turopolju, Valturi. Jedina kaznionica za osobe ženskog spola nalazi se u Požegi. Zatvorska bolnica u Zagrebu također je ustrojena kao kaznionica, u kojoj kaznu zatvora izvršavaju zatvorenici kojima je uz kaznu zatvora izrečena sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja, te zatvorenici koji su bolesni a potrebno im je liječenje koje im nije moguće pružiti u okviru kaznionice odnosno zatvora u kojoj izvršavaju kaznu zatvora. Prema stupnju sigurnosti i ograničenju slobode kretanja zatvorenika kaznionice mogu biti zatvorene, poluotvorene i otvorene. U **zatvorima** izvršava se kazna zatvora u trajanju manjem od 6 (šest) mjeseci). Određeni zatvori imaju ustrojene posebne odjele u kojima se izvršava kazna zatvora u trajanju duljem od 6 (šest) mjeseci. Prema stupnju sigurnosti i ograničenju slobode kretanja zatvorenika zatvori su zatvorenog tipa. Kaznionice i zatvori, bez obzira na stupanj sigurnosti i ograničenje slobode kretanja zatvorenika, u svom sastavu mogu imati zatvorene, poluotvorene i otvorene odjele.

U **Centar za dijagnostiku u Zagrebu** upućuju se osobe kojima je izrečena kazna zatvora u trajanju duljem od 6 mjeseci, te osobe kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora, kojima je uz kaznu zatvora izrečena sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja i osobe čija je kazna preuzeta na izvršavanje sukladno međunarodnom ugovoru ili posebnom zakonu, bez obzira na dužinu izrečene kazne. U Centru za dijagnostiku u Zagrebu

formirani su stručni timovi koje čine stručnjaci različitih specijalnosti, a koji za svakog zatvorenika izrađuju cjelovitu dijagnostiku sadašnjeg stanja zatvorenika. Dijagnostika se sastoji od psihološke, pedagoške, socijalne, kriminološke i medicinske obrade, zatim se utvrđuju osobine i uvjeti koji su u neposrednoj ili posrednoj vezi s kaznenim djelom i kriminalnim ponašanjem općenito, te predlaže osnovne tretmanske postupke nužne za ostvarivanje svrhe izdržavanja kazne. Temeljem cjelokupne obrade stručni timovi izrađuju prijedlog o izboru vrste i tipa kaznenog tijela gdje će zatvorenik nastaviti izdržavati kaznu zatvora. Tijekom boravka u Centru za dijagnostiku u Zagrebu zatvorenicima se pruža stručna psihološka, socijalna i/ili pravna pomoć u svrhu olakšavanja prilagodbe na uvjete izdržavanja kazne zatvora. Temeljem prijedloga stručnog tima Centra za dijagnostiku u Zagrebu o tipu i vrsti kaznionice odnosno zatvoru u kojem bi zatvorenik nastavio izdržavati kaznu zatvora odluku o tome donosi Središnji ured.

Kako bi se ostvarila glavna svrha izvršavanja kazne zatvora (osposobljavanje zatvorenika za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima) za svakog zatvorenika donosi se **pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora** kojim se utvrđuje: smještaj na odjel, rad, korištenje slobodnog vremena, strukovno usavršavanje i izobrazba, dodir s vanjskim svijetom, pogodnosti, posebni postupci (obvezno liječenje od ovisnosti, socijalna, psihološka i psihijatrijska pomoć, skupni i pojedinačni rad), posebne mjere sigurnosti, program pripreme za otpust i pomoć nakon otpusta. Donošenjem odgovarajućeg pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora zatvoreniku se pomaže razviti osjećaj osobne odgovornosti. Pojedinačni program mijenja se tijekom izvršavanja kazne zatvora sukladno zatvorenikovom ponašanju, uspješnosti izvršavanja pojedinačnog programa, te okolnostima koje mogu nastupiti tijekom izvršavanja kazne zatvora.

U zatvorskom sustavu Republike Hrvatske **zatvoreniku se osigurava pravo na**: smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima, zaštitu osobnosti i osiguravanje tajnosti osobnih podataka, redovite obroke hrane i vode u skladu sa zdravstvenim standardima, rad, izobrazbu, stručnu pravnu pomoć i pravno sredstvo za zaštitu prava propisanih ovim Zakonom, pružanje adekvatne zdravstvene zaštite i zaštitu majčinstva, dodir s vanjskim svijetom, boravak na otvorenom prostoru kaznionice, odnosno zatvora najmanje dva sata dnevno, dopisivanje i razgovor s odvjetnikom, vjeroispovijedanje i razgovor s ovlaštenim vjerskim predstavnikom, vjenčanje u kaznionici, odnosno zatvoru, glasovanje na općim izborima, te druga prava predviđena Zakonom o izvršavanju kazne zatvora. Zatvorenik strani državljanin ima pravo na dopisivanje i razgovor s diplomatskim i konzularnim predstavnikom svoje zemlje ili države koja štiti njegova prava.

Tijekom izvršavanja kazne zatvora zatvorenik je **dužan** ponašati se u skladu sa Zakonom o izvršavanju kazne zatvora i propisima donesenim temeljem istog, dužan je izvršavati zakonite naredbe zaposlenika kaznionice, odnosno zatvora koji sudjeluju u postupku izvršavanja kazne zatvora, te sudjelovati u ostvarivanju pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora. Sukladno propisima, zatvorenici su dužni održavati i redovito čistiti sve prostorije i druge prostore kaznionice, odnosno zatvora u trajanju do dva sata na dan bez novčane naknade, dužni su održavati osobnu higijenu, čistoću rublja, odjeće, obuće i posteljine, držati se uputa liječnika i poduzimati mjere u svrhu liječenja, sprječavanja zaraznih bolesti i zaštite zdravlja. Zatvorenika se može u svako doba testirati na psihoaktivna sredstva, alkohol i zarazne bolesti prema pravilima medicinske struke. Zatvorenika u svako doba ovlaštena službena osoba može pretražiti, kao i njegove stvari. Zatvorenik koji se ponaša suprotno propisima o izvršavanju kazne zatvora čini stegovni prijestup, a njegova odgovornost se utvrđuje u zakonom propisanom postupku unutar kaznionice, odnosno zatvora

u kojem se zatvorenik nalazi, a u drugom stupnju povodom pravnog lijeka postupak se vodi pred sudcem izvršenja nadležnog suda. Zatvorenik je obavezan nadoknaditi materijalnu štetu koju je počinio stegovnim prijestupom.

U navedena prava, način njihove zaštite te obveze zatvorenika zaposlenici kaznionice odnosno zatvora upućuju osobu već po zaprimanju na izdržavanje kazne zatvora u kaznionicu, odnosno zatvor pa nadalje tijekom izdržavanja kazne zatvora. Tijekom izdržavanja kazne zatvoreniku je uvijek dostupan Zakon o izvršavanju kazne zatvora, te propis o kućnom redu kaznionice, odnosno zatvora u kojem izdržava kazne, kojim je uređena organizacija života i rada zatvorenika. Sve podatke i informacije o zatvoreniku koje zaposlenici saznaju dužni su čuvati kao službenu i profesionalnu tajnu.

Zatvorenik ima na raspolaganju **pravna sredstva za zaštitu svojih prava: pravo pritužbe** na postupak i odluku zaposlenika kaznionice, odnosno zatvora koju može podnijeti upravitelju kaznionice odnosno zatvora, Središnjem uredu i nadležnom sucu izvršenja i **zahtjev za sudsku zaštitu** protiv postupka ili odluke kojom se zatvorenika nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz Zakona o izvršavanju kazne zatvora koji može podnijeti sucu izvršenja.

Sudac izvršenja nadležnog županijskog suda štiti prava zatvorenika, nadzire zakonitost u postupku izvršavanja kazne zatvora, osigurava ravnopravnost i jednakost zatvorenika pred zakonom, te najmanje jednom godišnje obilazi zatvorenike, razgovara s njima i upućuje ih u njihova prava iz Zakona o izvršavanju kazne zatvora i načine ostvarivanja tih prava.

U odnosu na **uvjete smještaja** u kaznionicama i zatvorima zatvorskog sustava Republike Hrvatske, zatvoreniku se osigurava smještaj koji odgovara zdravstvenim, higijenskim i prostornim zahtjevima te klimatskim prilikama. Zatvorenici izdržavaju kaznu zatvora skupno. Zajednički se smještaju zatvorenici za koje se pretpostavlja da neće međusobno negativno utjecati, a mogu se smjestiti i u zasebnu prostoriju (spavaonicu – prostoriju za boravak zatvorenika). Svakom zatvoreniku u spavaonici osigurava se zaseban krevet, posteljina, ormar za osobne stvari, stolica te 4 m² i 10 m³ prostora. Svaka spavaonica ima i zajednički stol, te prozor koji omogućava dostatno dnevno svjetlo za čitanje bez smetnji za vid i dotok svježeg zraka. Zatvoreniku se u spavaonici ili izvan spavaonice osigurava mogućnost stalnog korištenja sanitarnog čvora i umivaonika u skladu s njihovim potrebama u čistim i primjerenim uvjetima, a pitka voda je dostupna uvijek. Prostorije za dnevni boravak zatvorenika, u kojima zatvorenici borave tijekom dana, omogućavaju zatvorenicima praćenje televizijskih i radijskih programa, čitanje novina i knjiga, igranje društvenih igara te ostala druženja zatvorenika. Također, postoje i druge zajedničke prostorije za zatvorenike u kojima se odvijaju razne aktivnosti za zatvorenike kojima se zadovoljavaju njihove tjelesne, duhovne i kulturne potrebe. Sve prostorije i prostori kaznionica, odnosno zatvora koje zatvorenici koriste propisno se održavaju i redovito čiste.

Kaznionica, odnosno zatvor osigurava zatvoreniku odjeću i obuću te posteljinu sukladno klimatskim uvjetima, ukoliko zatvorenik nema vlastito. Zatvoreniku koji radi, omogućuje mu se i radna odjeća i obuća. Zatvoreniku se omogućuje svakodnevno pranje tijela, tuširanje u pravilu dva puta tjedno a najmanje jednom tjedno. Od zatvorenika se zahtijeva održavanje osobne higijene, urednost njihova kreveta i ormara, te čišćenje spavaonice i drugih prostorija u kojima borave. Kaznionica, odnosno zatvor osigurava toaletni pribor za održavanje osobne higijene, pribor za čistoću odjeće i obuće, te spavaonice i drugih

prostorija. Posteljine se zamjenjuju čistima svakih 15 (petnaest) dana, ručnici svakih 8 (osam) dana, prema potrebi i češće.

Zatvoreniku se osiguravaju najmanje 3 (tri) odgovarajuće pripremljena i poslužena **obroka** dnevno koji svojom kakvoćom i količinom zadovoljavaju prehrambene i higijenske standarde primjerene dobi, zdravlju, naravi posla koji zatvorenik obavlja, njegovim vjerskim i kulturnim zahtjevima, a prema mogućnostima kaznionice, odnosno zatvora. Zatvorenicima koji rade poslužuje se i dopunski, topli ili hladni obrok. Jelovnici za zatvorenike planiraju se na temelju propisanih prehrambenih standarda i preporučenih dnevnih količina energije i prehrambenih tvari. Postoji više vrsta jelovnika za zatvorenike: redoviti jelovnici, vegetarijanski, dijetalni i vjerski jelovnici, koji se utvrđuju u kaznionici odnosno zatvoru ovisno o njihovim mogućnostima i potrebama, te potrebama zatvorenika na izdržavaju kazne zatvora. Osiguravaju se i drugi jelovnici s obrocima po posebnim režimima prehrane prema zdravstvenom stanju zatvorenika i nalogu liječnika specijalista. Ako nije moguće udovoljiti zahtjevu zatvorenika za izuzećem nekih vrsta hrane, omogućava se zatvoreniku da se o svom trošku opskrbi prehrambenim proizvodima u prodavaonici za zatvorenike odnosno na drugi odgovarajući način. Zatvoreniku koji radi omogućuje se i dodatni obrok.

Zatvoreniku koji želi raditi, **omogućuje se rad** u skladu s njegovim zdravstvenim sposobnostima, stečenim znanjima, te mogućnostima i potrebama kaznionice, odnosno zatvora, a temeljem liječničkog mišljenja. Zatvorenika se može rasporediti na rad i izvan kaznionice, odnosno zatvora. Za rad zatvoreniku se isplaćuje naknada. Zatvorenik koji radi ima pravo na godišnji odmor i pravo na bolovanje. Kaznionica, odnosno zatvor sukladno svojim mogućnostima organizira osnovnu i strukovnu izobrazbu i stjecanje dodatnih radnih vještina zatvorenika. Organizira se i osnovno školovanje zatvorenika, te opismenjavanje nepismenih zatvorenika.

Slobodno vrijeme zatvorenika organizira se kroz razne radionice: likovnu, tehničku, glazbenu, literarnu, dramsku, novinarsku, informatičku, te razne vježbaonice. Sukladno mogućnostima kaznionice, odnosno zatvora zatvoreniku se omogućava samoorganiziranje slobodnog vremena ukoliko time ne bi narušavao sigurnost i red niti bi ometao druge zatvorenike. Kaznionica, odnosno zatvor za zatvorenike povremeno organizira raznovrsna sportsko-rekreacijska natjecanja, predavanja i umjetničke priredbe. Zatvorenik ima pravo prakticirati svoju vjeru koristeći vlastitu vjersku literaturu i stvari za religijsku uporabu, a ima pravo i kontaktirati vjerskog službenika svoje vjerske zajednice.

U okviru zatvorskog sustava Republike Hrvatske zatvoreniku se **osigurava liječenje** te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite kvalitetom i opsegom određenim u hrvatskom javnom zdravstvu za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja koje su na slobodi. Ukoliko se oboljelom zatvoreniku ne može osigurati liječenje unutar zatvorskog sustava, odnosno ako se radi o situacijama koje zahtijevaju hitnu medicinsku pomoć zatvorenik se bez odgode sprovodi u najbližu ustanovu javnog zdravstva.

Zatvorenik ima **pravo na posjete** članova obitelji dva puta mjesečno i blagdanom u trajanju od najmanje sat vremena. Po odobrenju upravitelja zatvorenika mogu posjećivati i druge osobe. Maloljetna djeca mogu posjećivati roditelja zatvorenika svaki tjedan i blagdanom. Zatvorenica trudnica, te majka i dijete imaju pravo na tjedne posjete članova obitelji. Dijete može biti uz majku u kaznionici do navršene treće godine života.

Zatvorenik ima **pravo na neograničeno dopisivanje** na vlastiti trošak. Upravitelj kaznionice, odnosno zatvora može uskratiti dopisivanje iz sigurnosnih razloga, o čemu će obavijestiti zatvorenika, dok zatvorenik ima pravo žalbe sucu izvršenja nadležnog suda. Bez ograničenja i nadzora sadržaja pisama zatvorenik se ima pravo dopisivati s odvjetnikom, tijelima državne vlasti i s međunarodnim organizacijama za zaštitu ljudskih prava kojih je Republika Hrvatska članica. Zatvorenik strani državljanin ima pravo dopisivati se i razgovarati s diplomatskim i konzularnim predstavnikom svoje države ili države koja štiti njegova prava. Zatvoreniku se **omogućuje telefonski razgovor** u skladu s odredbama kućnog reda kaznionice, odnosno zatvora kojim je uređena organizacija života i rada zatvorenika, u pravilu na vlastiti trošak. Zatvorenik ima pravo jednom mjesečno i prigodom blagdana **primiti paket**, s dopuštenim stvarima od članova obitelji, a po odobrenju upravitelja i drugih osoba.

Osim navedenih prava koja zatvorenicima zajamčuje Zakon o izvršavanju kazne zatvora, isti predviđa i poticajne mjere usmjerene na smanjivanje negativnih učinaka zatvaranja i poticanje zatvorenika u ostvarivanju pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora kako bi se ostvarila glavna svrha izvršavanja kazne zatvora. **Poticajne mjere ili pogodnosti** dijele se na dvije skupine: pogodnosti ublažavanja uvjeta unutar kaznionice i pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom. Način odobravanja i korištenja vrste i opsega pogodnosti detaljno je uređena zakonom i podzakonskim aktom. Glavno načelo po kojem se vode postupci odlučivanja o pogodnosti jest načelo individualizacije izvršavanja kazne, a odluka o odobravanju pogodnosti ovisi o raznovrsnim kriterijima kao što su: stupanj i ograničenje slobode kretanja zatvorenika u kaznionici, odnosno zatvoru, ponašanje zatvorenika, procjena uspješnosti provođenja pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora, procjena rizika zlouporabe pogodnosti, okolnosti u zajednici, te o drugim kriterijima.

Sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora upravitelj kaznionice, odnosno zatvora može zatvoreniku odobriti **izvanredni izlazak** iz kaznionice, odnosno zatvora na vlastiti trošak, iz razloga propisanih Zakonom, dok sudac izvršenja nadležnog suda može zatvoreniku odobriti **prekid izdržavanja kazne zatvora**, za koje vrijeme kazna zatvora ne teče, također iz razloga propisanih Zakonom.

Županijski sud na čijem se području nalazi kaznionica, odnosno zatvor **može otpustiti zatvorenika s izdržavanja kazne zatvora**, prije isteka kazne zatvora, ako je izdržao najmanje jednu polovinu kazne na koju je osuđen, ali ne manje od tri mjeseca, ako se osnovano očekuje da neće počinuti kazneno djelo te ako na to pristaje.